

Pridjevni vid u hrvatskoj jezičnoj starini (raščlamba građe iz Senjskog korizmenjaka, 1508.)

Kuzmić, Boris

Source / Izvornik: **Suvremena lingvistika, 2003, 1-2, 113 - 122**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:589245>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-10**



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



Boris Kuzmić
Filozofski fakultet, Zagreb

Pridjevni vid u hrvatskoj jezičnoj starini (rašclamba građe iz *Senjskog korizmenjaka*, 1508.)

U članku se analizira pridjevni vid na korpusu hrvatskoga neliturgijskoga tiskanog teksta *Senjskoga korizmenjaka* iz 1508. godine. Ispituje se odnos značenja određenih i neodređenih oblika pridjeva s obzirom na njihov sintaktički položaj u rečeničnom ustrojstvu, najviše u atributnoj službi. Istraživanje pokazuje da je rečenična služba ključna u izboru pridjevnoga vida, s naglaskom na ireverzibilnosti te pojave, ali istovremeno se pridjevima u rečeničnoj službi nameću semantički parametri uvjetujući određene ili neodređene oblike.

1. Uvod

Kao korpus za istraživanje navedenoga problema iz naslova članka uzima se hrvatski neliturgijski tiskani tekst *Senjskoga korizmenjaka* (dalje u tekstu: SK) iz 1508. godine.

Tekst SK pruža bogatu građu za istraživanje pridjevnoga vida budući da na 208 tiskanih stranica obuhvaća nekoliko tisuća pridjeva, od čega se njih 977 morfološki razlikuje po pridjevnome vidu. Ciljem istraživanja postavlja se ispitivanje odnosa značenja određenih i neodređenih oblika pridjeva s obzirom na njihov sintaktički položaj u rečeničnom ustrojstvu.

2. Pridjevi u službi atributa

2.1. Pridjevni vid u vezi pridjeva i pokaznih zamjenica (demonstrativnost)

Pokazne zamjenice *sb/si/se* || *tb/ta/to* || *onь/ona/ono* u najstarijem slavenskom književnom jeziku, bez obzira na postpozitivni ili apozitivni položaj u odnosu na pridjeve, redovito su »zahtijevale« određene pridjevne oblike u atributnoj sintagmi. One po svom temeljnom značenju uključuju određenost, jer upućuju

na određene predmete ili pojmove, situaciju ili kontekst. Upućivanje na pojedinačni predmet najčešće rezultira uporabom određenih pridjevnih oblika, a rjeđe neodređenih. Međutim, kada je težište na izricanju kvalitete atribuirane imenice, ostvaruje se neodređeni pridjevni vid, npr. ... ta *plemenitъ* č(love)kъ 75l... toga *uboga* postolara 16d, a određeni vid pridjeva temelji se na izricanju statusa imenice s obzirom na poznatost ili nepoznatost kao njezina obilježja, npr. ... онъ анѣ)ль *dobri* 38d... онъ расъ *édoviti* 105d... онъ атъ *kripostni* 167l... ta *s(ve)ti* o(ta)съ 68l... ta *zali* êzikъ 104l... *b(o)gatoga* onoga žrlca 46d... ovoga *nêvolnoga blaznivoga* i *trudnoga* života 34d... toga straha *današnega* 56d... onoga *vêlikoga glada* 19l... onomu plku *nêčistomu* 8l... onomu *velikomu* kapidanu 71d... ta *tempalъ stari* 120d... va vomъ *blaznivomъ* životi 74l... v tomъ *dobromъ* domu 14l... ovoga posvećen(i)ê *dostoinoga* 169l... ovoga *hinbenoga* i *nečistoga* zemalnoga 203d... toga *trudnoga* t(ê)la 55d... toga *s(ve)t(o)ga* vzdržaniê 7l. Iz građe je vidljivo da se određeni oblici pridjeva, u odnosu na neodređene, češće ostvaruju uz pokazne zamjenice, no to nipošto nije motivirano kategorijom određenosti, uključenom u značenju pokaznih zamjenica, nego namjerom govornika da istakne ili kvalitetu ili obilježja poznatosti/nepoznatosti atribuirane imenice.

2.2. Pridjevni vid u vokativu obaju brojeva (referencijalnost)

U V jd. ostvaruju se isključivo određeni pridjevni oblici (136x). Izostanak neodređenih pridjevnih oblika najprirodnije je tumačiti samom naravi, ili semantičkim značajkama vokativa kao »padeža isticanja i dozivanja«. Segment referencije nužno uključuje i kategoriju određenosti, koja se ne odnosi prema svojstvu već predmetu, što govori o važnoj ulozi vokativa u individualizaciji predmeta. Dakle, kada vokativ upućuje na pojedinačnost osobe ili predmeta, tada se na njegovu morfološkom inventaru reflektira gramatička funkcija individualizacije ili unikalizacije predmeta (osoba) u određenom pridjevnom vidu, npr. ... o *bolezni* grišniče 122l... o *čvrsti* sinu 13l... priêt(e)lju moi *dragi* 16d... o *hrabri* č(love)če 30l ... o *istinni* i *vsemogući* b(ož)e 10d... o meštre *korisni* 109d... g(ospod)i b(ož)e *mili* 135l... o o(t)čê *milostivi* 9d... o *nêsaznani* krstênine 207l... o o(t)če *zali* i *neverni* 87d... o građe *p'lemeniti* 90d... o o(t)če isakъ *s(ve)ti* i *poslušivi* 158d... o meštre *slatki* 124d... č(love)če *taći* 109l... bože *večni* 201l... o *veliki* b(ož)e 49l... kralju *vsemog(u)ći* 59d.

2.3. Pridjevni vid u pridjeva s mjesnim i vremenskim značenjem (lokativnost i temporalnost)

Pridjevi s lokativnim i temporalnim značenjem u staroslavenskim kanonskim tekstovima, u pravilu, ostvaruju se određenim oblicima. Istraživanje građe SK pokazalo je da se pridjevima s lokativnim i temporalnim značenjem 98 puta pripisuje određeni pridjevni vid, npr. ... *današni* danъ 195l... živ(o)тъ *vazdanni* 54d... životъ *večni* 45d... *višni* b(o)gъ 116d... straha *današnega* 56d... *sadannêga* početka 3l... života *večnago* 144l... životu *večnomu* 62d... *posledni* dan' 32l... o(t)če *večni* 194l... *vsadannemъ* životi 205d... c(a)rstva *istočnoga* 89d... pametъ *večnuju* 45d, dočim se neodređeni oblici pridjeva samo 2 puta ostvaruju

u tekstu SK, npr.... lazara *četvrtodnevna* 177l, 189d. Dominaciju određenih pridjevnih oblika u okviru semantičke kategorije lokativnoga i temporalnoga značenja nije teško protumačiti, jer najveći dio istraženoga korpusa obuhvaća temporalni pridjev *vêčni* koji se najčešće ostvaruje u nominalnoj sintagmi *životb vêčni* ili pak u onim dijelovima rečeničnoga diskursa, vezanoga uz općepoznati kontekst. Drugim riječima, taj će kontekst primarno utjecati na izbor određenoga pridjevnog vida, unatoč činjenici što se temporalnim i lokativnim pridjevima inače pripisuju određeni oblici. Zašto se tada ostvaruju i neodređeni oblici premda je riječ o temporalnim pridjevima i općepoznatom kontekstu? Čini se da valja krenuti od raščlambe odnosa određenih i neodređenih pridjevnih oblika kada se nalaze u okviru nominalne sintagme. Imena svetaca, duhovnika i uopće izraza vezanih uz crkvu (*nomina sacra*) gotovo uvijek u nominalnu sintagmu uklapaju određene oblike pridjeva, što je sasvim uobičajena pojava imamo li u vidu karakter teksta, njegovu funkciju te izbor riječi kojima se priređivači služe. Kao najčešći dio nominalne sintagme, karakteristične za općepoznati kontekst, pojavljuje se pridjev *svetb* (238x, 222 puta dobiva određeni, a 16 puta neodređeni oblik). Zanimljivo je primijetiti da će se neodređeni oblici pridjeva *svetb* 11 puta nalaziti u postpoziciji (68,75%), a određeni, kojih ima deseterostruko više, tek 9 puta (4,06%). U antepoziciji 213 puta nalazimo određene oblike (95,94%), a neodređene dobiva samo pet pridjeva (31,25%). Usporedimo li pridjev *svetb* s drugim neodređenim oblicima pridjeva u okviru nominalnih sintagmi uklopljenih u općepoznati kontekst, uočiti ćemo istu pojavu, npr. ... biše potribno krstu *mrtvu* vskrsnuti 195d... ako e skladna stvar̃ isusu *mrtvu* za naše spasēnie vskrsnuti 198d... k slipcu *slipu roenu* ki židovom̃ govoraše 121l... ku škodu e dal̃ onomu lazaru *ubogu* 39l... od' noga d(u)ha *umilena* i *dobra* 134d... očemo vidit̃ danas̃ griha *smrtna* navlačno skončan'e 126d... tada pošle añ(e)le svoe v trubi i v glasu *vêliku* 203l. Iz proučene građe izlazi da se neodređeni oblici, bez obzira na to kakvo značenje nose, mogu ostvariti u općepoznatom kontekstu, ali uglavnom nakon imenske riječi. Drugim riječima, položaj pridjeva u okviru nominalne sintagme nerijetko je mogao uvjetovati pridjevni vid bez obzira na poznatost/nepoznatost konteksta ili njihova značenja.

2.4. Pridjevni vid u vezi pridjeva i zamjenice vsaki

Grada SK bilježi samo 5 primjera u kojima se ostvaruje veza između zamjenice *vsaki* i pridjeva, npr. ... vsakoi zapovidi *podobni* 131l... vsakomu *vêrnomu* krst'êninu 79d... vsakom̃ *vernom̃* popi 117l... svakoga poznan'ê *pravadnoga* 52l... svakoga *dobra večnoga* 65l. Rezultati do kojih se dolazi pokazuju da zamjenica *vsaki* ima sposobnost izdvajanja predmeta iz broja njemu sličnih predmeta. Nedostatak opsežnijega broja potvrđenih primjera onemogućuje sigurnije zaključivanje u određivanju pridjevnoga vida. Ipak, prevladavanje određenih oblika pridjeva u SK (omjer 4:1) jasan je signal da hrvatskim glagoljašima *vsaki* očigledno znači niz unikuma, uključenih u značenju riječi *pojedini*. Pojava određenih oblika može se tumačiti i djelovanjem unikalizacije u predočavanju predmeta ili osoba (Damjanović 1984: 122).

2.5. Pridjevni vid u vezi pridjeva i aktualizatora *edanь*

Pridjevi u vezi s aktualizatorom *edinь* u staroslavenskim tekstovima zadržavaju neodređene oblike¹. Kadšto se u tekstovima umjesto aktualizatora *edinь* upotrebljava neodređena zamjenica *eterь*. Kada se *edinь* rabi u značenju *jedini*, *jedinstveni*, pridjevi koji slijede u nizu, primaju određene oblike podcrtavajući unikalnost predmeta, njegovu jediničnost. Rasprave o neodređenim i određenim pridjevnim oblicima koji su povezani s aktualizatorom (neodređenim članom?) *jedan* dostigle su gotovo stupanj znanstvene polemike, ponajviše zbog određenja njegova značenja i položaja u rečenici². Stavovi pojedinih jezikoslovaca o problemu neodređenoga člana ili aktualizatora *jedan* važni su zbog ponajmanje dvije činjenice, kada se raspravlja o pridjevnome vidu – osnovna funkcija aktualizatora *jedan* uvjetuje uporabu određenih, npr. ... *edanь učēnikь otaini* 182l... *ā (=1) s(ve)ti o(ta)сь* 17d, 37d... *edanь navlačni mirakulь* 48l... *ā (=1) danь nedilni* 98l... *ā (=1) smrtni gr(i)hь* 113d... *ā (=1) gr(i)hь smrtni* 113d, ili neodređenih pridjevnih oblika, npr. ... *ā (=1) nečistь i hudoban' č(lov)kь* 122d... *ā (=1) lavь ēdovitь* 89d... *edanь obručь okrugalь* 198l... ednoga *dobra č(lov)ka* 38d... ednoga ispovidnika *razumna* i *dobra* 120l... ednomu *st(a)rcu mlednu* 101l... ednomu *veliku* ognju 101l... ednomu *silnu* ognju 101l... ednomu *zlu č(lov)ku* 129l... *ā (=1) gvozdaсь gustь* 55l... *ā (=1) nēčistь smradь nēpodnosamь i tamanь* 51l... *ā (=1) visokь cedar'* 22l... ednoga *zla lotra* 190d... v ednomь udi *pitomi* 40d... v' ednomь *plemeniti* gradu 18d... ednoga položeniē *naturala* 129l... v' ednomь *mali* vrimeni 77l, i drugo, potrebno je definirati koja je njegova temeljna služba. Ako bi se usvojilo mišljenje da je *edanь* indikator pojedinačnosti, individualizacije i konkretizacije, kako drži Fekete, tada bi se u vezi s njime izričito ostvarivali određeni pridjevni oblici. Situacija u SK (43 pridjeva u neodređenom obliku prema 7 pridjeva u određenom liku) izričito govori o generalizirajućoj funkciji aktualizatora *edanь*, koji izravno djeluje na uporabu neodređenoga pridjevnom vidu. Osim toga, u tekstu SK nigdje ne nalazimo oblik *edinь* u značenju broja, nego oblik *edanь*, koji predstavlja neodređeni član. Ako *edanь* određujemo neodređenim članom, tada je posve jasno zašto uza nj pretežito stoje pridjevi u neodređenom obliku. Ipak, kako je onda moguće objasniti pojavu određenih pridjevnih oblika u vezi s aktualizatorom *edanь*? Najbliže rješenje problema vjerojatno se nazire u dualističkom pristupu – i kategorija »poznatosti« može rezultirati neodređenim pridjevnim oblicima, kao što i »nepoznato« može biti označeno određenim oblicima pridjeva (Silić 1992–93: 411). Osim toga, u nominalnim sintagmama koje su postale opće imenice gotovo se uvijek ostvaruje određeni pridjevni vid, bez obzira na pojavu ili izostanak aktualizatora *edanь*, što znači da će u oblikovanju pridjevnom vidu semantičko–tvorbeni parametri nominalne sintagme biti važniji od značenja aktualizatora *edanь* i njegove funkcije u rečeničnom ustrojstvu.

1 U stsl. jeziku *edinь* je broj, a *edьnь* je zamjenica u značenju »neki«.

2 O pridjevnom vidu u hrvatskome jeziku uz aktualizator *jedan* v. rasprave ili monografije: Fekete (1969), Ivić (1971), Grozeva (1979), Katušić (1981), Naylor (1983), Mrazović, Vukadinović (1990), Silić (1992–93).

2.6. Pridjevni vid u vezi pridjeva i priloga

Analiza građe SK pokazala je da veza priloga s pridjevom uvjetuje porabu neodređenih oblika pridjeva, npr. ... onako *golb* 193l... mnogo *zalb* i *nečistb* 85l... toliko *oholb* i tol(i)ko *superbivb* 7d... tolko *pohotanb* 7d... vele *rečivb* 105l... vele *ubogb* 60l, ali teško je donositi sigurnije zaključke zbog nedostatka potvrda. Pojavu određenoga pridjevnog oblika u primjeru ... t(a)ko *zali* 104l nije teško protumačiti uvidi li se širi kontekst: u istome stupcu pronalazimo sintagmu »zali êzikb« koja je u prethodnome primjeru »primila« kvalitetu određenosti, npr. ta *zali êzikb* naiprvo pohvali ednoga č(lovi)ka 104l. Dosljednija uporaba neodređenih pridjevnih oblika uz priloge potvrđuje se, što će se u istraživanju poslije pokazati, i u predikatnoj službi opisnih pridjeva.

3. Pridjevi u službi predikata

Zašto u najstarijem slavenskom književnom jeziku nalazimo samo neodređene oblike pridjeva u predikatnoj službi N. I. Tolstoj objašnjava na sljedeći način: »Pri utvrđivanju ili odricanju kakvoga svojstva ili kvalitete predmeta, osobe (subjekta), tj. u onim slučajevima kada glagol upućuje na prisutnost (odsutnost), nastanak (nestanak) svojstva, kvalitete subjekta, izraženoga pridjevom, koji ulazi u sastav predikata, nema potrebe karakterizirati subjekt s točke gledišta njegove određenosti ili neodređenosti. Glagol u predikatnoj službi uglavnom ispunjava formalnu ulogu označavajući kategoriju vremena i odnos obilježja izraženoga pridjevom koji mu pripada« (Tolstoj 1957: 95–96). Nije sporna činjenica što u staroslavenskom jeziku prevladavaju neodređeni oblici pridjeva u predikatnoj službi, ali iznad očekivana opsega potvrđuju se i određeni pridjevni oblici. Prevalentnost neodređenih oblika pridjeva mogla bi se tumačiti ponajprije činjenicom što se predikatnom gotovo uvijek izražava svojstvo kao opća ideja, a ne kao konkretnost (Borodič 1963: 162–202). Silić pak polazi od pretpostavke da imenice i pridjevi u imenskome predikatu znače načelno nešto nepoznato, neodređeno, a potkrjepu takvu sudu pronalazi u jezicima koji razlikuju određeni/neodređeni član (Silić 1995: 56). Pridjevni oblici slijede neodređenu paradigmu, između ostaloga, i zbog toga što je imenski predikat neindividualiziran (Dezsó 1982: 234). Pojava određenih pridjevnih oblika u predikatnoj službi nerijetko se tumači tako što se sličnim predmetima pridijevaju poznate kategorije kvalitete ili obilježja kojima se određuju različiti rodovi i vidovi stvari i lica³. Valja imati na umu da se kategorija određenosti u imenskome predikatu ili predikatnom proširku, nipošto ne odnosi na pridjev (određenost svojstva) već na određenu imenicu (određenost predmeta). Proces prodira-

3 Takvo mišljenje dijeli Vinogradov (1947: 270) oslanjajući se na tezu A. A. Šahmatova koji tvrdi da neodređeni oblici pridjeva označuju obilježje u vremenu (sada, u sadašnjem trenutku), a određeni obilježje postojanosti, npr. *matb bolbna* (=sada) ≠ *matb bolbnaja* (=inače), *nogti u nego grjazny* (=sada) ≠ *nogti u nego grjaznye* (=inače). Vinogradov u praksi primjenjuje Šahmatovljevu postavku ističući da određeni / neodređeni pridjevni oblici, upotrijebljeni predikatno, označavaju postojano / nepostojano prebivanje obilježja u predmetu.

nja određenih oblika pridjeva u predikat ili predikatni proširak započinje tek u 15. st., što je razvidno i na građi SK, pogotovo zato što su spomenuti oblici rijetki, vrlo niske frekvencije, a priređivači SK i ne pokazuju većih kolebanja u odabiru pridjevnoga vida. Tekstovi koji pripadaju staroj hrvatskoj književnosti, a nastali nakon tiskanja SK, primjerice Marulićevi, Hektorovići, Kavanjinovi, ili hrvatskih protestantskih pisaca, bilježe porabu određenih oblika u imenskome dijelu predikata ili predikatnome proširku, što govori u prilog tezi da određeni pridjevni vid u predikatnom proširku ili imenskome predikatu nije značajka isključivo kajkavskoga književnog jezika. Tekst SK uvelike korespondira sa situacijom u hrvatskim tekstovima 15. i 16. stoljeća, jer 286 puta rabi neodređeni oblik, npr. ... *будућъ остальъ bogatъ* 128l... *биһъ raspěť i mrtavъ* 207d... velim se *bogatъ* nego *ub(o)gъ* 74d... ostani *sěgurъ i stanovitъ* 207l... bi vržěň *živ’* 195d... stvoreň bi *p’oslušivъ... pogr’ěň i ubogъ... i ponižěň* 199l... ki bi nē *prišalъ umilěň i miranъ* 7d, ali istovremeno se 20 puta aktivira određeni pridjevni vid, npr. ... ta e *istinni i dobri* 206l... ere e *ěki* 59d... oće biti *navlaćni* 92d... b(og)ъ e(stъ) *neskonaćni* 144d... bog’ e(stъ) *neumrtelni* 138d... zač’ e *neskonaćni* a ê samъ *skonaćni* 144l... postъ e *tel(e)sni* 3d... b(og)ъ e(stъ) *vridni* 28d. Veza priloga s pridjevom u imenskome dijelu predikata, kao i u atributnim sintagmama, rezultira neodređenim oblicima, npr. ... b(og)ъ e(stъ) *vnogo dobarъ* 28l... biše v sebi velē *dobarъ* 168l... koliko *dobrostivъ i milostivъ* e našъ *g(ospo)đinъ* 151l... odkuda *dostoěň’* e biti 84l... ki ni vele *mrzalъ* 101l... budući onъ t[o]liko *nećistъ i smrdečъ* 64d... oće biti... velē *sladakъ* 31d... bude toliko *těpalъ* 49d... ni tol(i)ko *nemil(o)stivъ* 41l.

4. Pridjevi u službi subjekta

Kada pridjev postaje nositeljem obavijesnosti čitave nominalne sintagme, upotrebljava se u službi imenice, ali ostaje pridjevom po obliku i značenju. Tradiciju uporabe određenih oblika pridjeva u istoj službi podjednako pratimo u hrvatskim glagoljičkim i latiničkim tekstovima (usp. Deszć 1982, Hudeček 1992). Međutim, moguća je pojava i neodređenih oblika pridjeva upravo zato što težište kategorije određeno/neodređeno nije u obilježju (svojstvu) već u predmetu. Taj predmet može biti neodređen, neizdvojen iz niza drugih predmeta, može vladati kakvim stalnim (nepromjenljivim) i određenim obilježjem (svojstvom). Uopćujući značenje, neodređeni oblici pridjeva u subjektnoj su službi uvijek zamjenljivi zamjeničkim oblicima *bilo tko, bilo što, svaki, svi*, a određeni oblici uglavnom odgovaraju na pitanje *koji?* — »onaj koji je kakav, svaki koji je kakav« (Hudeček 1992: 64–65). Tekst SK u subjektnoj službi bilježi pojavu neodređenih oblika 16 puta, npr. ... k(a)ko se more nigdare poznati *priětělъ bož’i* od *nepriětela dobarъ* od *zla* 31d... *dostoěň’* e veće nego *mladъ i zdravъ* ljubiti *priětela* 101l... *z’dišē nēbogъ* i *placē boeč’ sē* smrti 77d... *sagriša* smrtno k(a)ko *nevěranъ* v drugoi sumni 28l... da kada edan *pravdēň i nepovinanъ* bude *stužěň* 172l... da se ne nahaēše *niedanъ pravdanъ* da vsi bihu *razdrušeni* i *nećisti* 89l... *slipъ* *slipa* vodi i oba se v êmu *upad(e)ta* 119d, dok se 75 puta ostvaruju određeni pridjevni oblici, npr. ... edan *bogatъ* *nečē* imiti *nigdare* za-

viditi ednomu *ubogomu* 73l... *bogati* imiše ·g· (=4) sine 16d... da bi nega *iskrni* dobra ne imiľ 73l... vazda e ā· (=1) *leni* trudaњ 129l... vlizal' e ubogi v kuću *bogatoga* i vzel' e dovole pinêzъ svitъ sukaњ srebri 6l... *pravadni* v počétki svoga govoreniê estъ samъ sebê osvadiťelъ 153d... odda ·b· (=2) hčeri svoi za dva sina onoga *ubogoga* a edna negova hči bi bludnica 17l... ne tii obrnuti lice tvoe od niednoga *ubogoga* luka na bi· (=12) kap(itu)li 20l.

S druge pak strane, poimeničeni pridjevi u službi subjekta, u odnosu na pridjeve u imeničkoj službi, bilježe pojavu određenih oblika (2x): ...kada obratit se *nečistivi* od' nepravdi svoe 76l... da izrenet se *nečestivi* da ne vidi slavi božie 83l... Ta je pojava obična već u staroslavenskom jeziku, koji je određeni pridjevni vid u subjektnoj službi iskoristio radi postizanja veće konkretnosti. Poimeničeni pridjevi ovdje se navode samo usputno zato što ih ne ubrajamo u pridjeve nego u imenice nastale konverzijom (usp. Tafra 1998). Drugim riječima, poimeničeni bi pridjevi u rječnicima predstavljali novu natuknicu jer bezafiksalskom tvorbu postaju novom vrstom riječi. Kako u rječnicima, tako i u gramatikama hrvatskoga standardnog jezika, poimeničeni pridjevi nikako se ne bi smjeli obrađivati u okviru pridjeva, nego u okviru imenica ili imenica nastalih konverzijom⁴.

5. Pridjevi u službi objekta

Oblicima pridjeva u službi objekta pretežito je zajednički određeni pridjevni vid. Omjer neodređenih prema određenim pridjevnim oblicima u SK jest 1 : 2: 6 pridjeva nalazimo u neodređenom obliku, ...na ednoga *bogata* oče imiti zavidočъ 74d... gde oče imiti zavidočъ na *ubogoga stara* i *ničetna* nigdore 74l... *slipa* vodi i oba se v êmu upad(e)ta 119d... ostav(i)še b(og)a vsemogučega i psovaše s(ve)t(a)go i z'la i pročaê 29l... za stepliti edn(o)ga *zimna* i smrzla tribi e vel(i)kъ og(a)њ 101l, a u određenom obliku 13 pridjeva, ... mneči naiti *umrtelnoga* naidošê *neumrtelnoga* 195l... očeš li ti pogubiti *pravadnoga* s nečistimъ 89l... ne činъ toga da pogubiš *pravadnoga* s nepravadnimъ 89l... oče imiti zavidočъ na *ubogoga stara* i *ničetna* 74l... držan' e ljubiti *bližnega* kako samъ sebê 160d... ima smilovan'e na *uboga bližnega* 15l... ne prosi od b(og)a milosti za *iskrnega* 11d... ljube b(og)a i *iskrnega* 11d... oče ljubiti *iskrnega* za b(og)a 54d... za ozloglasiti *iskrnega* 104d... drugo ljubiti *iskrnega* k(a)ko sebe 130d... psovaše s(ve)t(a)go i z'la i pročaê 29l. Prevalentnost određenih oblika pridjeva u službi objekta mogla bi se tumačiti činjenicom što određeni oblici imaju veći stupanj samostalnosti od neodređenih kada su položajno izvan strukture sintagmatskoga izraza.

4 Tafra (1998) dobro uočava da je konverzija u hrvatskom standardnom jeziku gramatički i leksikografski problem. Autorica drži da se leksičke jedinice, dobivene konverzijom, razlikuju i gramatički i semantički od svoga homografskoga parnjaka. Složio bih se s autoricom da konverzija nije glavni način nastanka homonimije, jer riječ je o homografima koji pripadaju dvjema vrstama riječi.

6. Pridjevi u službi priložnih oznaka

Određeni pridjevni oblici u službi priložnih oznaka *o desnoju/desnuju* (< *o desnojo*), *o livu* (< *o lèvojo*), elipse su nominalnih sintagmi, npr. *o desnojo stranø*. Neodređeni oblik pridjeva u službi priložne oznake grada SK potvrđuje samo jednom – ...postavi ovce o *désnoju* sebê a kozličê o *livu* sêbê i pročaê 31d. Ostali će pridjevi (8 potvrda) pod jakim utjecajem glagoljaške pisane baštine, preuzeti nastavke *-oju/-uju* iz staroslavenske složene pridjevne sklonidbe: ... postavi ovce o *désnoju* sebê 31d... i postaviti ovce o *désnoju* ča esu dobri 32d... i sêditi o *désnoju* o(t)ca v slavi 145l... tada rečêti kralj onimj ki budu o *desnoju* nêga 32d... da sedeta ā (=1) o *desnoju* 71l... očete viditi sina č(lo-vi)č(a)skoga sideča o *desnuju* b(og)a 187l... siditi budešj sa is(u)h(rsto)mj blaženimj o *desnuju* očine 195d... i sediti o *desnuju* o(t)ca 196d.

7. Zaključak

S obzirom na izrečene postavke o ulozi pokaznih zamjenica, pridjeva s lokativnim i temporalnim značenjem, zamjenice *vsaki*, aktualizatora *edanj*, priloga i uloge vokativa u atributnoj sintagmi, uključujući predikatnu, subjektu, objektu i priložnu službu pridjeva u rečeničnom ustrojstvu, može se izraditi grafički prikaz koji jasno pokazuje odnos zastupljenosti neodređenih i određenih pridjevnih oblika u tekstu SK (1508):

KATEGORIJE	NEODR. OBLIK	ODR. OBLIK	OMJER
DEMONSTRATIVNOST	2 x	50 x	1:25
REFERENCIJALNOST	–	136 x	0:136
TEMPORALNOST / LOKATIVNOST	2 x	98 x	1:49
VSAKI + PRIDJEV	1 x	4 x	1:4
EDANJ + PRIDJEV	43 x	7 x	6:1
PRILOG + PRIDJEV	8 x	1 x	8:1
PREDIKATIVNOST	286 x	20 x	14:1
SUBJEKTNOST	16 x	77 x	1:5
OBJEKTNOST	6 x	13 x	1:2
ADVERBIJALNOST	1 x	8 x	1:8

Literatura

- Бородич, В. В., 1963: О категории определенности / неопределенности в старославянском языке, *Славянская филология*, 5, 162–202.
- Damjanović, S., 1984: *Tragom jezika hrvatskih glagoljaša*, Zagreb.
- Деянова, М., 1975: Строеж на съставния предикат в сърбохрватския и българския език, *Въпроси на структурата на съвременния български език*, ur. Л. Андрейчин, София, 197–247.
- Dezso, L., 1982: *Typological Studies in Old Serbo-Croatian Syntax*, Budapest.
- Fekete, E., 1969: Oblik, značenje i upotreba određenog i neodređenog pridevskog vida u srpsko-hrvatskom jeziku, *Južnoslovenski filolog*, 1–2, 321–386.
- Грозева, М., 1979: Употребата на словоформата един изразяване на неопределеност в българския език, съпоставена с употребата на неопределителния член *ein* в немския език, *Съпоставително езикознание*, 5, 13–21.
- Hercigonja, E., 1982–83: Tendencije dijakronijskog razvitka fleksije pridjeva i zamjenica u jeziku hrvatskoglagoljskih zborničkih tekstova 15. st., *Filologija*, 11, 9–73.
- Hudeček, L., 1992: Poimeničeni pridjevi i pridjevi u imeničkoj službi u Hrvojevu misalu, *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik*, 18, 57–66.
- Ivić, M., 1971: Leksema *jedan* i problem neodređenog člana, *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, 1, 103–119.
- Katušić, M., 1981: *Prevođenje talijanskog određenog i neodređenog člana na hrvatski ili srpski s obzirom na analogne probleme prevođenja u obratnom smjeru*, Magistarski rad, Zagreb.
- Naylor, K., 1983: On Expressing »Definiteness« in the Slavic Languages and English, *American Contributions to the Ninth International Congress of Slavists*, ur. M. S. Flier, Columbus, 203–216.
- Mrazović, P., Z. Vukadinović, 1990: *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Sremski Karlovci — Novi Sad.
- Silić, J., 1992–93: Aktualizator *jedan* u hrvatskom jeziku (Uvodna razmišljanja), *Filologija*, 20–21, 403–412.
- Silić, J., 1995: *Morfologija hrvatskoga jezika*, Zagreb.
- Tafra, B., 1995: *Jezikoslovna razdvojba*, Zagreb.
- Tafra, B., 1998: Konverzija kao gramatički i leksikografski problem, *Filologija*, 30–31, 349–361.
- Толстой, Н. И., 1957: Значение кратких и полных форм прилагательных в старославянском языке (на материале евангельских кодексов), *Вопросы языкознания*, 2, 43–122.
- Warren, B., 1992: Adjectives, *International Encyclopedia of linguistics*, 1, ur. W. Bright, New York – Oxford, 26–27.
- Виноградов, В. В., 1947: *Русский язык*, Москва.
- Вольф, Е. М., 1990: Прилагательное, *Лингвистический энциклопедический словарь*, ur. В. Н. Ярцева, Москва, 397–398.
- Znika, M., 1987: О употреби одреđenih i neodređenih pridjevskih oblika, *Jezik*, 4, 101–106.
- Znika, M., 1988: *Odnos atribucije i predikacije*, Zagreb.
- Znika, M., 1997: Opisni i odnosni pridjevi, *Suvremena lingvistika*, 43–44, 341–357.

*Definite and Indefinite Forms of Adjectives in Croatian
Linguistic Ancient Times
(An Analysis of the Senian Lent Book, 1508)*

In the paper the author analyses the definite (indefinite) adjective forms in the structure of the Senian Lent Book (1508), the Croatian glagolitic non-liturgical printed text. The paper discusses the differences in meaning between the definite and indefinite adjectives taking into consideration their syntactic position in sentences, mostly in attributive function. The research conducted shows a great role of syntactic functions on selection of the definite (indefinite) adjective forms emphasizing the irreversible character that appearance. Also the semantic parameters exert influence on selection of the adjective forms in sentences.